

ELS ESTATS EN LA SEVA DIVERSITAT

Eduardo Madina

Si partim de la realitat contemporània on la majoria de les societats són entitats multiculturals i multiètniques, observarem nítidament com el fenomen de la coexistència d'identitats ètniques i culturals diverses és una característica general de la majoria dels estats actuals.

A més, la diversitat cultural té diferents formes: religioses, sexuals, polítiques, minories nacionals, poblacions indígenes, comunitats immigrants... Totes elles són col·lectius que es desenvolupen al si de diferents espais, ciutats, estats o fins i tot estructures socials de caràcter supranacional.

El seu model de comportament social és divers i canviant; de vegades opten per la recerca del reconeixement polític o constitucional de la seva diferència. Altres vegades es conformen a tenir la possibilitat de mantenir viva i transmetre la seva herència cultural a les generacions següents. En els millors casos entren en processos de mestissatge, harmònics i avançats, per anar component identitats transculturals que també són una de les característiques de les societats de finals del s. XX i principis del s. XXI

En qualsevol cas, des del punt de vista de la cohesió social i l'estabilitat democràtica, el model de relacions entre estats i societats cada vegada més diversificades s'ha de constituir en un dels eixos centrals de govern.

Dins de les polítiques que duen a terme els estats respecte de la seva diversitat interna i des de la perspectiva de la seguretat, resulta altament positiu el respecte i el foment d'aquesta. Davant els qui han intentat controlar o fins i tot reduir els seus diferents col·lectius culturals, coincideixo amb els qui han comprès que foment i respecte de la diversitat cultural tenen una incidència molt positiva per a la seguretat, la cohesió i la democratització dels estats que ho practiquen.

Per això entenc que, per a un Estat, les polítiques que més l'estabilitzen i l'enriqueixen són les que van orientades en aquesta direcció.

Des d'aquest convenciment, des d'aquesta intenció s'arriba més fàcilment a escenaris de pau social, estabilitat política interna, enriquiment mutu i, en el millor dels casos, transculturalitat efectiva entre els diferents col·lectius.

Per treballar en aquesta direcció crec que, en estats amb realitats i anhels democràtics, un bon primer pas pot ser el reconeixement constitucional de la seva diversitat interna. Quan els estats s'articulen federalment aquest pas resulta necessari per a la mateixa idea de federació. Un model federal pot dificultar molt les intencions separatistes d'un col·lectiu o d'una minoria, això és cert, però també ho és la realitat de respecte polític que el federalisme garanteix als diferents col·lectius que conformen la societat d'un Estat articulat a través d'aquesta fórmula. Si les parts que componen el tot tenen instruments suficients d'autogovern dins de la seva esfera administrativa, això pot ajudar a rebaixar les tensions internes i a crear relacions institucionals de confiança.

Després d'aquest pas, pot resultar molt positiu el foment del coneixement recíproc dels diferents sentiments identitaris i les diferents expressions culturals, mitjançant la insistència en iniciatives que vagin encaminades a la convivència, el coneixement mutu i la generació de vincles compartits.

Aquestes pràctiques conformen un avenç clar en matèria de lluita contra el racisme i la xenofòbia que puguin derivar-se de la convivència multicultural, però els estats

poden complementar-les amb lleis específiques antiracistes que regulin i tractin d'impedir jurídicament aquesta distorsió de les relacions entre individus i entre col·lectius.

Pot destacar també la posada en marxa de programes educatius que horitzontalitzin els col·lectius i ensenyin a apreciar les parts positives de la diversitat cultural. Començar a treballar des de l'escola un tipus de comportament social positiu cap la multiculturalitat pot resultar clau si volem evitar efectes negatius en la cohesió política i social de qualsevol societat.

En aquest espai de la pràctica política resulten altament condicionants els projectes lingüístics que es duguin a terme. Es pot optar per l'ensenyament en una sola llengua per a cada col·lectiu o per una educació bilingüe. Des del meu punt de vista, l'horitzó d'integració cultural que porta implícit el bilingüisme és molt positiu de cara a la cohesió social, però ha d'estar practicat amb mesures que assegurin l'horitzontalitat de les diferents llengües amb les quals s'educa una societat determinada. Amb això, s'evita la submissió lingüística o la desaparició de les llengües dels col·lectius minoritaris i, de vegades, el menyspreu d'aquests per les llengües majoritàries.

D'altra banda, si els estats entenen que la diversitat religiosa és també una característica positiva en matèria de coexistència cultural, poden dur a terme iniciatives polítiques orientades al respecte i l'emparament de les diferents pràctiques religioses. Es pot educar i legislar per al respecte de les diverses manifestacions de les diferents opcions religioses; respecte a les creences i formes estètiques de cada fe, coexistència harmònica de pràctiques i temples, reconeixement de festivitats religioses... Totes elles orientades a la convivència harmònica interreligiosa i al respecte mutu entre credos. L'absència d'èxit davant d'aquest repte pot generar distorsions socials greus i també profundes desestabilitzacions del model democràtic. Tant el món actual com la nostra pròpia història tenen alguns exemples que bé podrien servir com experiència alligadora per al futur.

Després de totes aquestes pràctiques positives de cara al manteniment, el respecte i el foment de la diversitat cultural no s'arriba precisament a la fi de les desigualtats socials i econòmiques ni a la de les discriminacions ètniques, racials i culturals que, de vegades, expliquen o faciliten aquestes desigualtats.

L'absència d'una política orientada cap a l'abolició de l'exclusió o d'una forta desigualtat social pot fer que s'anul·lin totes les polítiques positives cap a la cohabitació de diferents col·lectius culturals dins d'un mateix territori polític. La història està plena de moments on les inseguretats i la inestabilitat econòmica o altres motius han fomentat l'aparició de grups protectors que es defineixen identitàriament d'una forma excloent. Allà s'elabora i es facilita als individus una identitat definida des del rebuig de l'altre i, de vegades, des de l'odi a allò diferent. Si tot això succeeix, les polítiques que els estats practiquin en matèria de foment de la diversitat cultural estan condemnades al fracàs ja que, en la majoria dels casos, la gestió de la multiculturalitat i la lluita contra l'exclusió i les desigualtats socials estan íntimament lligades. La seva abolició és al centre d'una política de foment de la diversitat cultural que vulgui arribar a bon port i ha de pivotar sobre alguns conceptes fonamentals: igualtat, llibertat i solidaritat per a una mínima horitzontalitat de condicions vitals.

És veritat que cada Estat té la seva pròpia conjuntura nacional. És cert que cada cultura té la seva pròpia història, les seves pròpies referències i les seves èpoques daurades, les seves revolucions i les seves pors, les seves esperances més profundes. Però també és cert que després de les especificitats de cada col·lectiu,

potser ja vagi arribant el moment d'avançar sense por a allò diferent per un camí global i local amb definicions identitàries que també es construeixin amb "la mirada de l'altre".

Perquè més enllà de les pràctiques polítiques que duguin a terme els governs dels estats en matèria de seguretat en la diversitat, resulta també transcendental el paper que juguin la resta d'administracions, la societat civil organitzada i la ciutadania. La seguretat és un dret que ha de quedar recollit a la llista de drets civils de qualsevol Estat que pretengui democràcia. Però la democràcia, si vol establir-se i perdurar, ha de ser tan activa i participativa com sigui possible. Aquí és on la seguretat, a més de ser un dret, és també un deure del conjunt de la ciutadania. En la suma de drets i deures ciutadans en matèria de seguretat rau la clau de l'harmonia social. La ciutadania no pot quedar-se esperant que, del cel de l'Estat, plogui respecte a allò diferent, convivència harmònica i seguretat. El respecte a allò diferent, la convivència harmònica i la seguretat són, també, responsabilitats ciutadanes. Es poden ensenyar i treballar des de l'ensenyament primari per a cada gest, per a la forma de comportar-se i de comprendre l'altre, per a l'anul·lació de les predeterminacions culturals de caràcter negatiu cap altres formes d'expressió i per a la recerca activa de l'enriquiment mutu.

Després de tot això podria ser que sorgís un nou escenari en matèria de diversitat i seguretat. Un escenari ideal on el centre de les polítiques que duguin a terme els estats pivoti sempre sobre la societat, passivament i activament, i on a aquesta li resulti més fàcil l'esforç de ser conscient que cap cultura ha escapat als instants positius d'intercanvi que l'han fet ser el que són en qualsevol moment i en qualsevol lloc de la seva història.